

met zeker Synode-lid aan de historie van den vader, zijn zoon en den ezel te herinneren.

Zoo komt dan materieel het gravamen van Dr. Van Leeuwen nog aan de orde.

Inzake het formeel zijn er al een paar beslissingen gevallen.

De meening, dat Dr. van Leeuwen gedwongen zou zijn geworden om op de voortgezette Synode van Assen zijn gravamen in te dienen, is voor onjuist verklaard. Van dwang was hierbij geen sprake. Wel is hem gewezen op zijn verplichting om in de gegeven omstandigheden met het indienen van zijn gravamen niet langer te wachten, dan noodig was. Immers was het bekend, dat Dr. van Leeuwen met zijn gravamen zoo goed als gereed was of althans voor de nieuwe samenkomst van de Synode gemakkelijk gereed kon komen. En nu spreekt het toch wel van zelf, dat, wanneer iemand een gravamen heeft en het ook heeft uitgewerkt en er komt een Synode, het dan toch op die Synode moet worden gebracht.

Zoodra men te kennen heeft gegeven, dat men een gravamen heeft, spreekt het toch wel van zelf, dat men de eerste de beste gelegenheid moet aangrijpen om er zich van te ontlasten.

Een gravamen is toch iets, dat zwaar weegt. En wie zal nu noodeloos onder een last gebukt blijven loopen?

Zou men daardoor niet veel eer toonen, dat het geen last is?

Maar niet alleen om den persoon zelf, ook om het welzijn der kerken is het in de hoogste mate gewenscht, dat een gravamen niet langer blijft hangen dan noodzakelijk is.

Voorts heeft de Synode het afgekeurd, dat Dr. van Leeuwen zijn gravamen heeft gepubliceerd.

Een gravamen toch dient men in bij de Synode, niet bij het groote publiek.

Wie een gravamen heeft, verbindt zich hiervoor geen propaganda te maken, zoolang niet de Synode uitspraak heeft gedaan.

Deze verbintenis werd helaas door het uitgeven van het gravamen vóór het nog in behandeling was genomen geschonden.

Een woord van terechtwijzing mocht dan ook niet uitbreken.

Doch daarmee is deze kant van de zaak afgedaan.

Invloed op de materiële behandeling heeft het niet.

Daar staat de Synode te hoog voor.

Het bezwaarschrift Mr. Knibbe. „Terug naar de oorspronkelijke conclusies van het dogmatisch-exegetisch rapport.”

Zoo had Mr. Knibbe in den linker-bovenhoek van den omslag en het titelblad van zijn tweede brochure, vroeger in ons blad aangekondigd, laten drukken.

Toen we die brochure met een enkel woord bespraken, gaven we te kennen, dat er heel wat misverstand achter schoof.

Van het bezwaarschrift, dat Mr. Knibbe naar de Synode zond en dat van zijn beide brochures als bijlagen vergezeld ging, moet helaas hetzelfde gezegd.

O.a. wordt ook hierin weer met de oorspronkelijke conclusies van het dogmatisch-exegetisch rapport geargumenteerd.

Welnu, heel dat argument berust op een vergissing.

Er heeft nooit een dogmatisch-exegetisch rapport met tweeërlei conclusies bestaan!

Mr. Knibbe is blijkbaar zonder voldoende kennis van de werkwijze eener Synode aan het schrijven gegaan.

Wanneer er een rapport over een of andere zaak moet worden uitgebracht, dan stellen, indien het althans een gewichtig geval betreft, twee of drie Synode-leden, daartoe door de Commissie, waartoe zij behooren, aangewezen, een concept op, dat leiding aan de behandeling geeft.

Zoo'n concept wordt in de Commissie-vergadering dan ampeel besproken. Hier wordt wat gewijzigd, daar wat ingelast, ginds een passage weggelaten. Soms wordt een groot gedeelte op andere wijze bewerkt. In het kort: zoo'n concept draagt altijd maar een zeer voorloopig karakter. Het mag natuurlijk nooit op één lijn gesteld worden met een rapport.

Aldus is door de dogmatisch-exegetische Commissie ook gehandeld in de zaak-Geelkerken.

De daarvoor benoemde broeders hadden een concept opgesteld en — wat ook al geen uitzondering is — laten drukken.

In zulke gevallen is het immers zeer gewenscht, dat de Commissie-leden het concept gedrukt voor zich hebben.

Wanneer zij het slechts hooren voorlezen, hebben zij daarvan niet anders dan vluchtige indrukken.

Dat doet aan een ernstige bespreking schade.

Daarom wordt gezorgd, dat zij het concept nauwkeurig kunnen bestudeeren.

Nu is het met het bewuste concept den weg van bijna alle concepten opgegaan.

Er werden verschillende wijzigingen in aangebracht.

Deze waren wel niet zoo ingrijpend als Mr. Knibbe meent.

Met den gang van het betoog en de voornaamste argumenten kon de Commissie zich zeer wel vereenigen.

Ook droeg de formuleering voor het grootste deel de goedkeuring van de Commissie weg.

Maar toch werd het op onderscheiden plaatsen veranderd.

En eerst nadat die veranderingen er in waren opgenomen werd het het rapport der Commissie.

Dat rapport werd door de Synode aanvaard.

Er is alzoo geen sprake van, dat de dogmatisch-exegetische Commissie oorspronkelijk andere konklusies had voorgesteld, maar zich door de Synode heeft laten overreden om nieuwe, scherpere op te stellen.

Haar oorspronkelijke konklusies zijn juist aangenomen.

En in die konklusies was ook het bekende „besluit” opgenomen.

In het concept stond dit niet en kon het niet staan, omdat daarover met de kerkrechtelijke Commissie overleg moest worden gepleegd.

Bij de uitgave van het dogmatisch-exegetisch rapport, welke niet op last der Synode maar op initiatief van den uitgever geschiedde, werd er een abuis begaan.

Naar ik vermoed, had men ter drukkerij het zetsel van het concept laten staan en het verschil niet opgemerkt tusschen concept en rapport.

Zoo werd dan het concept afgedrukt in plaats van het rapport.

In de Acta echter werd het rapport opgenomen. En nu liep Mr. Knibbe er in.

Het ontging aan zijn scherpsinnigheid niet, dat er tegenstrijdigheden waren.

Maar hij trok daaruit een voorbarige konklusie. De konklusie n.l., dat er tweeërlei konklusies hadden bestaan.

Had hij even ter bevoegde plaats geïnformeerd, hoe het eigenlijk zat, dan zou men hem dadelijk hebben ingelicht.

Later heeft hij, naar wij vernamen, wel geïnformeerd en heeft men hem van het abuis op de hoogte gebracht, maar toen was denkelijk zijn tweede brochure reeds ter perse of juist van de pers.

Hij had zich uit het geval eenigszins kunnen redden, door in de nog niet verkochte exemplaren een strookje papier te laten plakken, waarin hij zijn voorbarige konklusie verklaarde en herriep.

Dat deed hij evenwel niet.

Zelfs in zijn bezwaarschrift, toen zijn vergissing hem al bekend was, maakte hij van het licht, dat hem was opgegaan geen gebruik.

Dat nu heeft ons sterk verwonderd.

Het is waar, het eigenlijke thema was daardoor aan zijn brochure ontvallen.

Zij was grootendeels waardeloos geworden.

Maar ons dunkt, hij had dat open en manmoedig als feit behooren te aanvaarden.

Prof. Ridderbos heeft intusschen namens de Synode hem in briefvorm de vergissing nog eens toegelicht.

Hoewel de Synode bij het abuis der drukkerij niet rechtstreeks was betrokken, had het voor haar toch een onaangename kant.

Hoogst zelden komt zulk een abuis voor.

Het is wel jammer, dat dit juist nu moest gebeuren.

En wat nu de overige bezwaren van Mr. Knibbe betreft: zij zijn alle van kerkrechtelijken aard.

Reeds vroeger maakten wij er melding van, dat hij het dogmatisch geheel met de Synode van Assen eens is.

Zijn hoofdbezwaar wordt in het kerkrechtelijke rapport aldus kort weergegeven:

Het hoofdbezwaar van Mr. Knibbe schuilt echter hierin, dat volgens hem het eischen van onderteekening eener verklaring eenzijdig door den kerkeraad of meerdere vergadering opgesteld (gelijk door de Synode ten opzichte van Dr. G. geschied is) onrechtmatig is, omdat men in dit geval meer eischt, dan het onderteekeningformulier toestaat te eischen; onderteekening mag z.i. alleen geëischt worden van de Belijdenis, maar niet van een synodale uitspraak, al zou de Synode meenen, dat ze direct op de Belijdenis gegrond ware. Het onderteekeningformulier zou in zulk een geval een geheel anderen weg aanwijzen; van Dr. G. mocht alleen gevraagd worden een nadere verklaring, door hem zelf te geven, van zijn gevoelens en de Synode had dan te beoordeelen gehad, in hoeverre er reden was om hem te veroordeelen.

Hij noemt de handelwijze der Synode een nieuwigheid in ons kerkelijk leven.

Door geen andere Synode in het verleden zou die zijn gevolgd.

Maar ook deze bewering is weer voorbarig.

Zij wordt door het historisch onderzoek niet gedekt.

Fijn worden Mr. Knibbe's argumenten in het kerkrechtelijk rapport ontleed en ontzenuwd.

Indertijd werd er geen enkel rapport, ook dit niet, in ons blad afgedrukt.

Ook nu kunnen wij er niet aan denken, het in zijn geheel op te nemen, maar moeten wij daarvoor verwijzen naar de Acta.

Maar waar deze nog wel een poosje op zich zullen laten wachten, kunnen wij niet laten een belangrijke moot uit dit rapport onzen lezers voor te zetten.

Opgemerkt wordt daarin, dat Mr. Knibbe zich ten eenenmale vergist, wanneer hij meent, dat de handelwijze, door de Synode in dit geval toegepast, geheel nieuw zou wezen en nog nooit door een Synode in onze Kerken zou zijn aangewend, waar het integendeel vaststaat, dat de Synodes onzer Kerken bij zulke

procedures over de leer bijna altoos op dezelfde wijze hebben gehandeld als door uwe Synode is geschied. Toen de Synode van Middelburg in 1581 te oordeelen had over Casper Coolhaes, heeft de Synode, na hem eerst gehoord te hebben, een reeks van stellingen opgesteld, waarin de Synode over de in geding zijnde punten hare meening uitsprak en daarna geëischt, dat Coolhaes deze stellingen onderteekenen zou, ten bewijze van zijne rechtzinnigheid, en de onderteekeningformule luidde: „Ik, Casper Coolhaes, betuig, dat ik de leer in deze stellingen begrepen, voor goed houd en de contrarie leer verwerp.”

De Synode was dus niet tevreden met de onderteekening der Belijdenis te eischen, maar vroeg onderteekening van de door haar opgestelde thesen, waarin over de betwiste punten uitspraak werd gedaan. Evenzoo werd gehandeld, om nog een tweede voorbeeld te noemen, toen de Particuliere Synode van Noord-Holland te oordeelen had over de afwijkende gevoelens van Balthazar Bekker. De Synode benoemde een commissie, die opdracht kreeg een volledige satisfactie op te stellen, d.w.z. een verklaring, die Dr. Bekker te onderteekenen had en toen deze weigerde de artikelen van satisfactie door de Synode goedgekeurd te onderteekenen, werd hij daarom gearriveerd van zijn dienst, zooals de historieschrijver het uitdrukte.

Het zou niet moeilijk vallen uit de historie onzer Kerken nog tal van andere gevallen aan te voeren, waarin door onze Kerken op gelijke wijze is gehandeld, maar uwe commissie meent met deze twee voorbeelden te kunnen volstaan. Er blijkt genoegzaam uit, hoe onjuist de voorstelling is alsof door uwe Synode een nieuwe wijze van procedure in ons Kerkrecht zou zijn ingevoerd.

Evenmin als dit beroep op de historie is het beroep juist, dat Mr. Knibbe doet op het onderteekeningformulier; in de eerste plaats is het niet juist, dat volgens dit onderteekeningformulier de Dienaren des Woords alleen gehouden zouden zijn de door de Kerk aangenomen Belijdenisschriften te onderteekenen, maar niet zouden verplicht kunnen worden een nadere verklaring door de Synode gegeven van wat de Belijdenisschriften inhouden of bedoelen te onderteekenen of een voorbedeeling van gevoelens die door de Synode in strijd worden geacht met de Belijdenis. Er is nooit eenigen twijfel over gezen, dat de Synode het recht heeft den justen zin en de bedoeling der Confessie vast te stellen of afwijkende leerstellingen te veroordeelen. De Synode van Dordt heeft aldus gehandeld toen zij in hare Canones een nadere verklaring gaf van de door de Remonstrantsche predikanten betwiste leerpunten en de onderteekening daarvan eischte. Evenzoo is geschied door verschillende Particuliere Synodes (toen geen Generale Synode bijeen kon komen) ten opzichte van de gevoelens van Prof. Roëll, van Balthazar Bekker, e.a. toen aan alle a.s. Dienaren des Woords een verklaring is voorgelegd, waarin zij deze dwalingen verwerpen.

En de classis Walcheren heeft zelf een uitvoerige dogmatische verklaring opgesteld (de bekende Walcherse artikelen) die als nadere verklaring en handhaving der Confessie door alle predikanten moest onderteekend worden; ook de voorstelling van Mr. Knibbe, alsof de Synode alleen het recht zou hebben krachtens het onderteekeningformulier een nadere verklaring te eischen van een predikant, om dan over de al of niet rechtzinnigheid dezer verklaring haar oordeel uit te spreken, maar niet zou mogen eischen de onderteekening van een door haar opgestelde verklaring, schrijft aan het slotgedeelte van het onderteekeningformulier een bedoeling toe, welke die niet heeft.

Het slot van het onderteekeningformulier geeft toch niet aan welke gang de kerkelijke procedure nemen moet, maar verplicht de predikanten alleen op straffe van anders geschorst te worden, hun gevoelens aan de Synode te openbaren. De Synode heeft in dit geval toen er bedenking was ontstaan, aan Dr. Geelkerken door schriftelijk gestelde vragen een nadere verklaring van zijn gevoelens gevraagd. En het zou al zeer zonderling geweest zijn, wanneer de Synode na dit onderzoek ingesteld te hebben en over het gevoelens van Dr. Geelkerken uitspraak te hebben gedaan, hem daarna nog eens om een nadere verklaring van zijn gevoelens gevraagd had. De eenige vraag, die overbleef was, of Dr. Geelkerken zich bij de beslissing der Synode kon neerleggen, ja dan neen.

Daarvan hing het af of de Synode hem in zijn ambt kon handhaven of hem moest schorsen en afzetten. Bij een procedure voor den wereldlijken rechter mag het juist zijn, dat de rechter tenslotte alleen te oordeelen heeft of de klacht juist is en daarop vonnis worden geveld.

Alzoo blijkt, dat Mr. Knibbe onbeslagen ten ijs is gekomen.

Voorbarigheid blijft de indruk, welke wij en van zijn brochures en van zijn bezwaarschrift hebben.

En zou hij zich daarvan alleen schuldig maken?

Ons dunkt, dat menig bezwaarschrift in de pen zou zijn gebleven, indien de bezwaarde eerst zijn oordeel aan nauwkeurige controle had onderworpen en laten bezinken.

— Het schisma werkt door.

De laatste weken toonen, dat het schisma doorwerkt.

Te Tienhoven en te Amsterdam ontstonden er schismatische kerken.

Ook werd er een schismatiek convent in Amsterdam-Zuid gehouden.

Met gemengde gevoelens staan wij dit gade.

Een gevoel van smart overweegt, wij er ottolijke honderden van ons gaan.

Wij hadden zoo gaarne gewild, dat zij de Synode van Assen in haar opkomen voor het gezag der Heilige Schrift hadden begrepen, gewaardeerd en gesteund.